

УДК 332.3:502/504

**Лазарева О. В.***lazareva95@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1050-7118**д.е.н., професор, професор кафедри управління земельними ресурсами,  
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв***Мась А. Ю.***andreimas1959@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1140-2817**Почесний землевпорядник України,  
старший викладач кафедри управління земельними ресурсами,  
Чорноморський національний університет  
імені Петра Могили, м. Миколаїв***Стерлев Д. В.***dstvn@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-9925-4200**викладач кафедри управління земельними ресурсами,  
Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв*

## ВПРОВАДЖЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

**Анотація.** В статті викладено думку, що перехід на досягнення пріоритетів екологізації землекористування сьогодні має величезну вагу. Тому наукового обґрунтування та узагальнення потребують аспекти екологізації землекористування у післявоєнний період, що і зумовило вибір теми дослідження. У дослідженні вказано найбільш негативні наслідки, що спричинені війною, а саме забруднення сміттям (рештками бойових засобів), значна кількість відходів від виробництва та споживання, руйнація електромереж, хімічне забруднення, масова вирубка (знищення) лісів (лісосмуг), пожежі, наземні міни, касетні боєприпаси, інші вибухонебезпечні предмети, порушення ланцюгів виробництва та постачання сільськогосподарської продукції, масове руйнування об'єктів інфраструктури. Висвітлено можливі заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля та економіку, такі як залучення виробників товарів до збору на переробку їх упаковки (збір та утилізація), безпечне поводження з відходами, перехід енергетики на більш стійкі види генерації електроенергії, ведення екологічного виробництва, вчасне знезаражування осередків хімічного забруднення, збереження природних лісів та лісосмуг, переробка лісосировини та використання лісових відходів, розвиток місцевих ланцюгів постачання, ресурсоощадність виробництва, залучення донорських та спонсорських коштів, стале використання відходів. Запропоновано до впровадження такі пріоритети екологізації землекористування як створення технічних засобів та прийняття технологічних рішень, здатних сприяти розвитку екологічних виробничих систем; наявність грантової та кредитної підтримки зовнішніх сторін; використання у роботі ресурсоощадних технологій; розвиток ринку використання біогенерованих ресурсів; відновлення ресурсів за рахунок доступних технологій; підвищення еколого-економічної ефективності виробництва; залучення джерел фінансування від закордонних та іноземних інвестицій; перехід до концепції збалансованого розвитку; екологізація процесів виробництва та споживання. Їх дотримання дозволить у поствоєнний період досягти сталого землекористування, формуючи при цьому екологічну свідомість землевласників та землекористувачів.

**Ключові слова:** екологізація землекористування, екологізація виробництва, екологізація землекористування, екологічний стан земель, післявоєнний період, концепція екологізації, пріоритети екологізації.

**Lazarieva Olena**

*lazareva95@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-1050-7118*

*Doctor of Economics, Professor,*

*Professor of Management the Landed Resources Department,*

*Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv*

**Mas Andriy**

*andreimas1959@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1140-2817*

*Honorary land surveyor of Ukraine,*

*Senior Lecturer at the Department of Management the Landed Resources,*

*Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv*

**Sterlev Dmytro**

*dstvn@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-9925-4200*

*Lecturer of the Department of Management the Landed Resources,*

*Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv*

## IMPLEMENTATION OF PRIORITIES OF ECOLOGIZATION OF LAND USE IN THE POST-WAR PERIOD

**Abstract.** *The article expresses the opinion that the transition to achieving the priorities of greening land use today has enormous weight. Therefore, scientific substantiation and generalization of the aspects of greening of land use in the post-war period, which led to the choice of the research topic. The study identified the most negative consequences caused by war, namely garbage pollution, significant amounts of waste from production and consumption, destruction of power grids, bacterial contamination, massive deforestation, fires, land mines, cluster munitions, other explosive objects, disruption of production chains and supply of agricultural products, massive destruction of infrastructure facilities. Possible measures contributing to the reduction of the negative impact on the environment and the economy are highlighted, such as the involvement of product manufacturers in the collection for the processing of their packaging, safe handling of waste, the transition of the energy industry to more sustainable types of electricity generation, conducting ecological production, timely disinfection of centers of bacteriological pollution, preservation of natural forests, processing of wood raw materials and use of forest waste, development of local supply chains, resource-saving production, attraction of donor and sponsor funds, sustainable use of waste. Such priorities of land use greening as the creation of technical means and the adoption of technological solutions capable of contributing to the development of ecological production systems are proposed for implementation; availability of grant and credit support from external parties; use of resource-saving technologies in work; development of the market for the use of biogenerated resources; recovery of resources due to available technologies; increasing the ecological and economic efficiency of production; attraction of financing sources from abroad and foreign investments; transition to the concept of balanced development; greening of production and consumption processes. Their observance will allow in the post-war period to achieve sustainable land use, while forming the ecological consciousness of landowners and land users.*

**Key words:** greening of land use, greening of production, greening of land use, ecological state of lands, post-war period, concept of greening, priorities of greening.

**JEL Classification:** F64, N50, Q15

**DOI:** <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-12-6>

**Постановка проблеми.** Екологізація виробництва та споживання у всі часи була пріоритетним напрямком розвитку продуктивних сил суспільства. Екологізація виступає тим пріоритетом фокусування зусиль, який дозволяє підвищити еколого-економічну ефективність без втрати значної частини ресурсів, забезпечуючи тим самим відтворення виробництва. Проте із настанням повномасштабної війни в Україні порушено процес природного відтворення природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та утворення промислових відходів досягли колосальних показників. Водночас перехід на досягнення пріоритетів екологізації землекористування сьогодні має величезну вагу, що і зумовило вибір теми дослідження, її основну мету та завдання, про що йтиметься мова в даній статті.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Нині в наукових колах зустрічаються дослідження, в яких розкривається сутність екологічної безпеки, екології землекористування, екологізації земельної політики, механізму екологізації, обговорюються заходи щодо покращення екологічного стану земель. Так, наприклад Михайловська О.В. [1, с. 140] стверджує, що забезпечення екологічної безпеки може відбуватися через належне управління земельними ресурсами шляхом впровадження інноваційних підходів, адаптуючись до змін у законодавстві та екологічних викликів, що зростають. Третяк А.М. [2, С. 89] зазначає, що екологію землекористування варто розуміти, як стан розвитку взаємодії людини з довкіллям у процесі організації сукупності всіх видів суспільної її життєдіяльності, які здійснюються на конкретній території із залученням земельного фактору, флори та фауни. Дюк А.А. та Бурлака Н.І. [3] головними факторами, що дестабілізують екологічну ситуацію, вважають занадто висока сільськогосподарська освоєність і розораність територій України. Галушкіна Т.П. [4, С. 818] схиляється до думки, що доцільно розробити комплексну «дорожню» карту щодо екологізації земельної політики, яка базуватиметься на паритеті екологічного та соціального складників. Степаненко Т.О. [5, С. 366] впровадження механізму екологізації землекористування вбачає крізь призму органічного, екологобезпечного та традиційного землекористування з використанням відповідних інструментів. Гуцуляк Г.Д. [6, с. 22] екологізацію землекористування розглядає як широкомасштабне використання результатів науково-технічного про-

гресу без права ігнорування таких чинників, як вичерпаність окремих природних ресурсів, уразливість навколишнього середовища, його екологічну стійкість та екологічну місткість, границі (межі) екологічної міцності й опірності. Кошкалда І.В. [7, 32] запропонувала для покращення екологічного стану земель зосереджувати увагу господарюючих суб'єктів на виробництві та популяризації органічної продукції, яка є досить корисною для здоров'я людини. Як бачимо, не втратили своєї актуальності і нині. Проте потребують наукового обґрунтування та узагальнення аспекти екологізації землекористування саме у післявоєнний період, чому і присвячена дана публікація, її основна мета та завдання.

**Постановка завдання.** Відповідно метою проведеного дослідження є обґрунтування пріоритетів екологізації землекористування у післявоєнний час.

Для досягнення поставленої мети вирішено наступні завдання:

- висвітлено негативні фактори, що спричинені війною;
- вказано заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля та економіку;
- сформовано напрямки екологізації землекористування у поствоєнний період.

Інформаційною базою дослідження стали матеріали науково-практичних конференцій, періодична література, електронні видання та публікації за темою дослідження, а також власні напрацювання, що дозволили зробити відповідні висновки з проведеного дослідження.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Як відомо, у період повномасштабної війни на території України забруднення екосистеми, навколишнього середовища, токсичними та радіоактивними відходами, що проникають у ґрунтові води, є величезним. Колосальну шкоду для екології нині несуть обстріли, підриви, мінування, через що втрачається можливість потрапити безпосередньо до конкретного об'єкта та належним чином утримувати його. Будівництво окопів, фортифікаційні споруди несуть неоправдану шкоду ландшафтам, механічну шкоду ґрунтовому покриву.

Не менш негативними факторами, які мають місце у період війни є, руйнація оселищ флори та фауни, порушення ґрунтового покриву, природного балансу ґрунтових вод, створення дефіциту природного зволоження тощо.

Спробуємо показати вплив негативних наслідків, що спричинені війною, а також

заходи, що слід здійснити, для зменшення негативного впливу на довкілля, у табл. 1:

Отже, при відбудові України у поствоєнний період слід враховувати та дотримувати цих заходів, що допоможе Україні зменшити негативний вплив на довкілля та економіку)

У післявоєнний період потребує впровадження концепція екологізації землекористування, яка б базувалась на таких пріоритетах:

– створення технічних засобів і технологічних рішень, що сприяють розвитку екологічних виробничих систем;

– грантова та кредитна підтримка від країн ЄС та стратегічних партнерів;

– використання у роботі ресурсоощадних технологій, зменшення витрат ресурсів;

– розвиток ринку використання біогенерованих ресурсів, що сприятиме меншій залежності від енергоресурсів;

– відновлення ресурсів за рахунок найкращих доступних технологій у конкретній громаді тощо;

– підвищення еколого-економічної ефективності у поствоєнний період за рахунок впровадження екологічно-стійких систем виробництва;

– залучення джерел фінансування від закордонних та іноземних інвестицій для відбудови зруйнованих технологій та/або втрачених виробничих потужностей;

– перехід до концепції збалансованого розвитку під час використання лісових, водних та земельних ресурсів;

– екологізація процесів виробництва та споживання за рахунок використання найкращих ресурсоощадних технологій та практик.

Для унаочнення результатів викладеного дослідження, вказані пріоритети екологізації представлені на рис. 1:

Дотримання вказаних пріоритетів та їх виконання дозволить у поствоєнний період досягти сталого землекористування, формуючи при цьому екологічну свідомість землевласників та землекористувачів, стимулюючи впровадження у сферу землекористування ресурсоощадливих та екологобезпечних технологій, здатних забезпечити екологізацію виробництва у поствоєнний період.

**Висновки і перспективи подальших досліджень.** Отже, проведене нами дослідження дозволило обґрунтувати пріоритети екологізації землекористування у післявоєнний час.

Таблиця 1

### Можливі заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля та економіку

Негативні фактори	Заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля та економіку
Забруднення сміттям та рештками бойових засобів	залучення самих виробників товарів до збору на переробку їх упаковки, збір та утилізація
Відходи від виробництва	безпечне поводження з відходами, наявність підприємства для збору, оброблення та переробка відходів, рекультивація земель
Руйнація електромереж	перехід енергетики на декарбонізовані та більш стійкі та простіші у виробництві види генерації електроенергії, перехід на екологічні способи виробництва, встановлення локальних електричних станцій
Хімічне забруднення	знезаражування осередку уражених людей, тварин, рослин тощо, своєчасна локалізація зони хімічного ураження
Масова вирубка (знищення) лісів і лісосмуг, пожежі	Збереження (відновлення) залишків природних лісів, лісосмуг
Наземні міни, касетні боєприпаси та інші вибухонебезпечні предмети	знищення їх в колишніх кар'єрах, глибоких рівчачах тощо за погоджуванням із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування в присутності лише відповідних посадових осіб
Порушення ланцюгів виробництва та постачання сільськогосподарської продукції	розвиток місцевих ланцюгів постачання, переорієнтація сільського господарства до нагальних потреб виробництва,
Руйнування об'єктів інфраструктури	залучення коштів, наданих країнами ЄС, стале використання відходів (будівельне сміття пошкоджених житлових та цивільних будівель)
Порушення ґрунтового покриву	рекультивація земель, проведення агротехнічних заходів

Джерело: сформовано авторами



створення технічних засобів та рішень, що сприяють екологізації	грантова та кредитна підтримка	використання ресурсоощадних технологій
розвиток ринку біогенерованих ресурсів	відновлення ресурсів за рахунок доступних технологій	підвищення еколого-економічної ефективності
залучення джерел фінансування для відбудови	перехід до концепції збалансованого розвитку	екологізація процесів виробництва та споживання

**Рис. 1. Пріоритети екологізації виробництва та землекористування у поствоєнний період**

Джерело: сформовано авторами

Під час викладу матеріалу з'ясовано найбільш негативні наслідки, що спричинені війною, зокрема такі, як забруднення сміттям та рештками бойових засобів, значна кількість відходів від виробництва та споживання, руйнація електромереж, хімічне забруднення, масова вирубка лісів та знищення лісосмуг, пожежі, наземні міни, касетні боєприпаси, інші вибухонебезпечні предмети, порушення ланцюгів виробництва та постачання сільськогосподарської продукції, масове руйнування об'єктів інфраструктури, порушення ґрунтів, пошкоджених житлових та цивільних будівель, підтоплення земель.

Висвітлено можливі заходи, що сприяють зменшенню негативного впливу на довкілля та економіку, такі як залучення виробників товарів до збору на переробку їх упаковки, безпечне поводження з відходами, перехід енергетики на більш стійкі види генерації електроенергії, ведення екологічного виробництва, вчасне знезаражування осередків хімічного забруднення, збереження природних лісів та лісосмуг, переробка лісосировини та використання лісових відходів, розвиток місцевих ланцюгів постачання, ресурсоощадність виробництва, залучення донорських та спонсорських коштів, стале використання відходів.

Запропоновано до впровадження такі пріоритети екологізації землекористування як створення технічних засобів та прийняття технологічних рішень, здатних сприяти розвитку екологічних виробничих систем; наявність грантової та кредитної підтримки зовнішніх сторін; використання у роботі ресурсоощадних технологій; розвиток ринку використання біогенерованих ресурсів; відновлення ресурсів за рахунок доступних технологій; підвищення еколого-економічної ефектив-

ності виробництва; залучення джерел фінансування від закордонних та іноземних інвестицій; перехід до концепції збалансованого розвитку; екологізація процесів виробництва та споживання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розкритті ролі сталого землекористування як фактору розвитку економіки сільських територій у поствоєнний період.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Михайловська О.В. Управління земельними ресурсами: від екологічної безпеки до співпраці з громадськістю для сталого розвитку. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Випуск 37. С. 137–143. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/37-2023/26.pdf> (дата звернення: 28.01.2025).
2. Третяк А.М. Сутність і поняття екології землекористування в умовах нових земельних відносин. *Екологічні науки*. 2012. № 2. С. 84–91. URL: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2012/2/14.pdf> (дата звернення: 28.01.2025).
3. Дюк А.А., Бурлака Н.І. Екологізація земельних ресурсів в умовах глобалізації: регіональний аспект. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6604> (дата звернення: 28.01.2025).
4. Галушкіна Т.П., Більковська О.В., Серницька К.В. «Зелена» економіка як базис екологічної безпеки землекористування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 813–818. URL: [https://economyandsociety.in.ua/journals/9\\_ukr/142.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/142.pdf) (дата звернення: 28.01.2025).
5. Степаненко Т.О., Винограденко С.О. Організаційно-економічні засади екологізації землекористування. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка». 2022. № 9 (11). С. 359–372. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/>

nauka/article/view/2429/2432 (дата звернення: 28.01.2025).

6. Гуцуляк Г.Д. Еколого-економічні інтегрованості землекористування в агросфері Карпатського регіону. *Збалансоване природокористування*. 2021. № 1. С. 20–29. URL: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/231863> (дата звернення: 28.01.2025).

7. Кошкалда І.В. Екологізація землекористування як основа компонента сталого розвитку. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2015. № 5. С. 21–35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau\\_ekon\\_2015\\_5\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2015_5_5) (дата звернення: 28.01.2025).

## REFERENCES

1. Mihaylovska O. V. (2023), “Upravlinnya zemelnymy resursamy: vid ekologichnoy bezpeky do spivpraci z gromadskistu dlya stalogo rozvitku”, *Publichne upravlinnya ta administruvannya v Ukrainy*, no. 37, pp. 137–143, available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/37-2023/26.pdf>. (Accessed January 28, 2025).

2. Tretyak A. M. (2012), “Sutnist ta ponyattya ekologii zemlekorystuvannya v umovah novih zemelnih vidnosyn”, *Ekologichny nauky*, no. 2, pp. 84–91, available at: <http://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2012/2/14.pdf> (Accessed January 17, 2025).

3. Duk A. A. and Burlaka N. I. (2018), “Ekologizaciya zemelnyh resursiv v umivah globalizacij:

regionalny aspekt”, *Efektivna ekonomika*, [Online], no. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6604> (Accessed January 28, 2025).

4. Galushkina T. P., Binkokovska O. V. and Sernicka K. V. (2017), “Zelena” ekonomika yak basis ekologichnoy bespeky zemlekorystuvannya v Ukrainy”, *Ekonomika i suspilstvo*, no. 9, pp. 813–818, available at: [https://economyandsociety.in.ua/journals/9\\_ukr/142.pdf](https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/142.pdf) (Accessed January 28, 2025).

5. Stepanenko T. O. and Vinogradenko S. O. (2022), “Organizaciyno-ekonomichny zasady ekologizaciyi zemlekorystuvannya”, *Jurnal “Naukovy innovaciyi ta peredovy tehnologii”*, *Seria “Derjavne upravlynnya”*, *Seria “Pravo”*, *Seria “Ekonomika”*, *Seria “Psyhologiya”*, *Seria “Pedagogika”*, no. 9 (11), pp. 359–372, available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/2429/2432> (Accessed January 28, 2025).

6. Guculyak G. D. (2021), “Ekologo-ekonomichny integrovanosty zemlekorystuvannya v agrosfery Karpatського region”, *Zbalansovane prirodokorystuvannya*, no 1, pp. 20–29, available at: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/231863> (Accessed January 28, 2025).

7. Koshkalda I.V. (2015), “Ekologizaciya zemlekorystuvannya yak osnovna komponenta stalogo rozvitku”, *Visnyk HNAU, Seria: Ekonomichny nauky*, no. 5, pp. 21–35, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau\\_ekon\\_2015\\_5\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2015_5_5) (Accessed January 28, 2025).

*Стаття надійшла до редакції  
4 лютого 2025 р.*